

Erikoiskirjastojen neuvosto
c/o Tilastokirjasto
hellevi.yrjola@tilastokeskus.fi
18.5.2004

LAUSUNTO

Viite:48/500/2003

OPETUSMINISTERIÖ
Meritullinkatu 10
PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO

Asia: Selvitys yliopistojen kirjasto-
ja tietopalveluista perittävistä maksuista
annetun opetusministeriön päätöksen muutostarpeista

Pyydettyä lausuntona asiakohdan selvityksestä erikoiskirjastojen neuvosto esittää kunnioittavasti seuraavan:

Erikoiskirjastot ovat yliopistokirjastojen yhteistyökumppaneita ja palvelujen käyttäjiä ja yliopistokirjastojen palvelumaksut heijastuvat niiden toimintaan ja niitä itseä koskeviin vastaaviin säädöksiin.

Suomalaisen tietoyhteiskunnan tavoitteeksi on asetettu kansalaisten tasa-arvoinen tietohuolto myös digitaalisessa ympäristössä. Kirjastoverkolla on tämän toteuttamisessa tärkeä sija. Hallitusohjelmassa ja opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2003 – 2008 nähdään keskeisenä koulutuksen ja elinikäisen oppimisen merkitys samoin kuin koulutuksen ja tutkimuksen perusedellytysten vahvistaminen sekä tietoaineistojen saatavuus ja kattavuus. Näistä aiheutuu kirjastoille suuria haasteita. Niihin voidaan vastata mm. yhteistyötä tiivistämällä.

Hallitusohjelma painottaa myös sitä, että kirjastojen peruspalvelut säilytetään edelleen maksuttomina. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastoista, yleisistä kirjastoista ja erikoiskirjastoista sekä Kansalliskirjastosta koostuvan kirjastoverkon tulisi yhdessä yksilöidä, mitä peruspalvelut ovat ja mitä ne pitävät sisällään.

Selvityksen johtopäätökset ja suositukset ovat oikean suuntaisia ja linjassa kirjasto- ja tietopalvelujen yleisen kehityksen kanssa. Yleisellä tasolla seuraavia asioita tulisi korostaa.

4.1.1

Lainaustoiminta

Kirjastojen peruspalvelujen tulisi pysyä maksuttomana tai kohtuuhintaisina. Sen sijaan tulisi painottaa maksullisuutta erityisesti räätälöidyissä palveluissa, kuten tiedonhauissa, koulutustarjonnassa jne. Tähän saakka maksullisuus on korostunut erityisesti peruspalveluissa, kun taas tietopalvelusta perittävät maksut ovat olleet maksutuloista vain 1 % suuruusluokkaa. Lainaustoiminnassa hyväksyttävää on periä kaikki kulut kadonneesta tai vahingoittuneesta materiaalista. Sakkomaksuja puoltaa tarve saada lainatut aineistot takaisin ja muiden tarvitsijoiden käyttöön.

4.1.3

Kaukopalvelu

Kaukopalvelu voisi kuulua maksuttomiin peruspalveluihin. Se edistää tietoaineistojen saatavuutta kautta maan. Sen kautta toteutuu myös kokoelmien yhteiskäyttöisyys, mikä on nähty kirjastoverkon voimavarana ja päällekkäisiä hankintoja alentavana tekijänä.

Kaukopalvelulaskujen käsittelykustannukset syövät palvelutuloista melkoisen osan. Epäily kaukopalvelun maksuttomuuden kysyntää lisäävästä vaikutuksesta on mahdollinen, mutta todennäköisesti hallittavissa.

Kaukopalvelun osalta kirjastojen tulisi yhtenäistää hinnat ja kehittää laskutuskäytäntöjä esim. siirtymällä kausittaiseen laskutukseen, jotta vältetään pienten laskujen käsittelyltä. Mahdollisuus keskittää kaukolainaus Varastokirjastoon, joka jo nyt toimittaa kaukolainat maksutta, tulisi selvittää.

4.1.4

Tietopalvelu

Nykyisen käytännön mukaan pienet tiedonhakutehtävät ovat maksuttomia. Tämä periaate on edellytyksenä esim. valtakunnallisille chat-palveluille. Sen sijaan laajat tiedonhaut, esim. yli puoli tuntia kestävät, tulisi laskuttaa, sillä näissä on kyse asiantuntijan tekemästä pitkäkestoisesta ja syvällisestä työstä. Tällainen laadukkaasti annettu palvelu synnyttää useimmiten lisätarpeita ja kasvattaa asiakaskuntaa, eli saman informaation puoleen käännetään vastaisuudessakin.

4.1.5

Tietokannat

Tietokantojen käytön osalta on olennainen asia Kansalliskirjastojen Linnea-tietokantojen ja muiden budjettivaroilla tehtyjen tietokantojen maksuton käyttö. Niiden pohjalta tai muuten asiakasrahoituksella tehty lisäarvoa tuottavat erilaiset tietokantapalvelut ovat maksullisia.

Erikoiskirjastojen neuvoston puolesta

Puheenjohtaja

Hellevi Yrjölä

Sihteeri

Elisa Paavilainen